

**Kliimaministri määruse
„Tartu maakonna looduse üksikobjektide kaitse alt väljaarvamine”**

SELETUSKIRI

1. Sissejuhatus

Kliimaministri määrus „Tartu maakonna looduse üksikobjektide kaitse alt väljaarvamine“ on ette valmistatud looduskaitseaduse (edaspidi *LKS*) § 10 lõike 6 alusel.

Eelnõukohase määrusega arvatakse kaitse alt välja 16 Tartu maakonnas asuvat looduse üksikobjekti, mis on minetanud oma looduskaitseväärtuse või hävinud. Loodusobjektide kaitse alt väljaarvamisele ja vastavate kaitse alla võtmise otsuste kehtetuks tunnistamisele kohaldatakse looduskaitseaduse § 13 lõike 1 kohast menetlust.

Kliimaministri määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti looduskaitse planeerimise osakonna spetsialist Marica-Maris Paju (tel 5336 5805, e-post maris.paju@keskkonnaamet.ee), eelnõu vastavust looduskaitseadusele ja seletuskirja nõuetekohast vormistust on kontrollinud Keskkonnaameti looduskaitse planeerimise osakonna juhtivspetsialist Sander Laherand (tel 56927990; sander.laherand@keskkonnaamet.ee). Eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti õigusosakonna vanemjurist Reelika Metshein (tel 5697 7994, e-post reelika.metshein@keskkonnaamet.ee) ja keeleliselt on toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post siiri.soidro@tlu.ee). Kliimaministeeriumi kontaktisik eelnõu ministeeriumite vahelisel kooskõlastamisel ja kinnitamisel on Marika Erikson, (tel 626 2880, e-post marika.erikson@envir.ee).

Käesoleva määruse ettevalmistamisel töötati läbi teadaolevad loodusobjektide kaitse alla võtmise dokumendid ning 2019. aasta aprillist augustini inventeeriti kõik 1. jaanuari 2019. aasta seisuga keskkonnaregistris (praegu keskkonnaportaal) olevad Tartu maakonna praegustes piirides asuvad kaitstavad looduse üksikobjektid, mille kohta on keskkonnaportaalis kaardimaterjal. Välitööd objektide seisundi ja olemasolu hindamiseks tegi Keskkonnaameti kaitse planeerimise spetsialist Marica-Maris Paju. Määruse koostamisel on tuginetud U. Timmi tööle „Tartu maakonna kaitstavate looduse üksikobjektide inventuur“ (2009) ja T. Aasma tööle „LKK Tartu-Jõgeva regiooni kaitstavate objektide kaitsekorra uuendamine“ (2009).

2. Eelnõu sisu, kaitse alt väljaarvamise põhjendus

Määruses käsitletud objektid on kaitse alla võetud enne Eesti Vabariigi taasiseseisvumist asjaomase ametiasutuse otsuse või käskkirjaga. Tulenevalt Eesti NSV Ülemnõukogu 23. veebruari 1990. a otsuse „Eesti NSV seaduse „Eesti looduse kaitse kohta“ kehtestamine“ punktist 4 laieneb alates 15. märtsist 1990. a looduse kaitse ja kasutamisega seotud suhetele, mis on tekkinud enne 15. märtsi 1990. a, Eesti NSV seaduse „Eesti looduse kaitse kohta“ kehtivus. 9. juulil 1994. a jõustunud kaitstavate loodusobjektide seaduse § 30 lõige 6 sätestas, et kõik enne nimetatud seaduse jõustumist moodustatud kaitsealade ja kaitstavate looduse üksikobjektide kaitseks kehtestatud kaitse-eeskirjad ja kaitsekord jäävad kehtima kuni nimetatud seadusega sätestatud korras uue kaitse-eeskirja rakendamiseni niivõrd, kuivõrd need ei ole vastuolus kehtiva seadusega. Sisuliselt annab sama regulatsiooni ka kehtiva looduskaitseaduse § 91 lõige 1, mille kohaselt enne selle seaduse jõustumist kehtestatud kaitse-eeskirjad ja kaitsekord jäävad kehtima kuni nimetatud seaduse alusel uue korra kehtestamiseni või kaitsekorra kehtetuks tunnistamiseni, kuid mitte kauemaks kui 2023. aasta

1. maini. Looduskaitseseaduse § 13 lõikest 1 tulenevalt kohaldatakse loodusobjekti kaitse alla võtmise otsuse kehtetuks tunnistamisel sama seaduse §-des 8 ja 9 loodusobjekti kaitse alla võtmise kohta sätestatud. Looduskaitseseaduse § 10 lõike 6 kohaselt võtab looduse üksikobjekti kaitse alla kliimaminister ning lähtudes eeltoodust ja haldusmenetluse seaduse § 68 lõikest 2 tunnistab senise kaitse-eeskirja või kaitsekorra kehtetuks samuti kliimaminister. Üksikobjektid on kaitse alla võetud eri aegadel eri taseme otsustega, seega tunnistatakse kehtetuks kõik määruses nimetatud kaitse alt väljaarvatavate üksikobjektide kaitse alla võtmist puudutavate otsuste vastavad osad.

Tabel 1. Tartu maakonna looduse üksikobjektide kaitse alt väljaarvamise põhjendused.
 KP – keskkonnaportaal, JRO – jätkuvalt riigi omandis olev maa

Nr	Objekt KP kood, nimi ja paralleelnimi KP-s	Asukoht	Põhjendus
1.	Jalakas KLO4000197	Kastre vald	Jalakas võeti kaitse alla 1964. aastal kohaliku tähtsusega objektina, kuid puu on hävinud enne 2001. aastat ja selle täpne asukoht on teadmata. KP-s puudub kirje. Jalakas arvatakse riikliku kaitse alt välja.
2.	Kask KLO4000265	Kastre vald	Kask võeti kaitse alla 1972. aastal kohaliku tähtsusega objektina, kuid puu on hävinud enne 2001. aastat ja selle täpne asukoht on teadmata. Keskkonnaportaalis puudub kirje. Kask arvatakse riikliku kaitse alt välja.
3.	Kask (Mäletjärve kask; Annemäe kask) KLO4000204	Kastre vald Mäletjärve küla	Kask võeti kaitse alla 1964. aastal kohaliku tähtsusega objektina. Veel 2014. aastal oli puul alles üks kidur oks, kuid 2019. aasta ülevaatuse ajaks oli puust alles vaid laialipudenud pehastunud känd. Kask arvatakse riikliku kaitse alt välja. Kask kasvas eramaal (Annemäe kü, 50101:005:0009), selle piiranguvööndi ulatus oli 0,77 ha.
4.	Kurista sanglepp (Sanglepp) KLO4000574	Kastre vald Issaku küla	Sanglepp võeti kaitse alla 1966. aastal vabariikliku tähtsusega objektina (nr 368). Puu murdus 2018. aasta talvel, sest tüvi oli seest pehkinud. Järelejäänud tüükal puudub iseseisev kaitseväärtus ja objekt arvatakse kaitse alt välja. Sanglepp kasvas eramaal (Lepa kü, 91501:001:0504), selle piiranguvööndi ulatus oli 0,77 ha.

5.	Külmakindla pirnipuu seemik KLO4000611	Tartu linn, Elva tänav	Pirnipuu võeti kaitse alla 1957. aastal kohaliku tähtsusega objektina. 2011. aastal lõhenes pirnipuu tüvi okste raskuse all ning muutus elanikele ja nende varale ohtlikuks, mistõttu puu eemaldati KeA loal (JT 14-4/11/23820-2). Pirnipuu kasvas eramaal (Elva tn 8 kü, 9504:048:0005), selle piiranguvööndi ulatus oli 0,77 ha.
6.	Laane pärnad KLO4000218	Elva vallas, Tammiste külas	Pärnad võeti kaitse alla 1957. aastal kohaliku tähtsusega objektina. Alates 1959. aastast olid puud vabariikliku tähtsusega objektide nimekirjas (nr 33). Puud on murdunud enne 2000. aastat. Nende täpne kasvukoht ei ole teada. Keskkonnaportaalis puudub kirje. Puud kasvasid eramaal (Laane kü, 69403:002:0307).
7.	Linnu pere pärn KLO4001281	Tartu vald, Voldi küla	Pärn võeti kaitse alla 1959. aastal vabariikliku tähtsusega objektina (nr 77). Kaitse alla võtmise ajal oli puu ümbermõõt 300 cm ja kõrgus 16 m. Puu hävis 1980-ndate alguses tormis ja selle täpne asukoht on teadmata. Puu kasvas eramaal (Linnu kü, 77301:002:1391; selle piiranguvööndi ulatus oli 0,9 ha).
8.	Rõngu hiietamm KLO4000241	Elva vald, Kõduküla	Hiietamm võeti kaitse alla 1957. aastal kohaliku tähtsusega objektina (Tammed 2). Alates 1959. aastast olid puud vabariikliku tähtsusega objektide nimekirjas (nr 23). Suurem puu hävis 1979. aasta tormis, teise puu hävimise aeg on teadmata. Keskkonnaportaalis puudub piiranguvööndi kohta märge. Puu kasvas eramaal (Kontorimetsa kü, 69402:003:0037)
9.	Tamm KLO4000290	Kastre vald, Haaslava küla	Tamm võeti kaitse alla 1959. aastal vabariikliku tähtsusega objektina (nr 240). KP-s puudub kaardiobjekt ja objekti täpne asukoht on teadmata, mistõttu objekt arvatakse kaitse alt välja.

10.	Truuduse tamm	Peipsiääre vald, Alatskivi alevik	Tamm võeti kaitse alla 1972. aastal kohaliku tähtsusega objektina. Alates 17.03.1957 oli tamm vabariikliku tähtsusega objekt (nr 253). Tamm murdus 28.07.2020 ulatusliku tüvemädaniku tagajärjel. Säilinud tüvekõndil puudub iseseisev looduskaitseväärtus, mistõttu tamm arvatakse riikliku kaitse alt välja. Tamm kasvas Alatskivi maastikukaitseala munitsipaalmaal (58601:001:0342). Piiranguvööndi ulatus oli 0,77 ha.
11.	Vehendi kadakas (Kadakas) KLO4000676	Elva vald, Vehendi küla	Kadakas võeti kaitse alla 1964. aastal kohaliku tähtsusega objektina. Kadaka võrast on üle 2/3 kuivanud. Kaheksast tüveharust on säilinud viis, millel on elusad vaid ladvaosad. Kadaka suurima tüve ümbermõõt on 44 cm. Puu kunagine esteetiline välimus on kadunud ja seetõttu ei ole otstarbekas selle edasine kaitse ning objekt arvatakse riikliku kaitse alt välja. Kadakas kasvab eramaal (Rässa kü, 66601:007:0144), selle piiranguvööndi ulatus oli 0,77 ha.
12.	Rändrahn „Heavaimu kivi“ KLO4001249	Elva vald, Vihavu küla	Kivi võeti kaitse alla 1972. aastal kohaliku tähtsusega objektina. See on arheoloogiamälestis ohvrikivi (KmR nr 12930), millel on 50 m raadiusega kaitsevöönd. Arvestades, et kivi ümbermõõt on vaid 8,5 m, mistõttu see ei kvalifitseeru geoloog E. Pirruse süsteemile (Eestimaa suured kivid, 2009) tuginedes suureks rändrahnuks ja seetõttu ei ole otstarbekas ega vajalik riiklik kaitse looduskaitseseaduse alusel. Kivi säilimine on tagatud ka muinsuskaitselist piirangute tõttu. Kivi asub eramaal (Kaldipõllu kü, 60501:001:0098 ja Jumika kü, 60501:001:0069), selle piiranguvööndi ulatus oli 0,77 ha.
13.	Jaani ja Linajärv KLO4001069	Elva vald, Metsalaane küla	Järved võeti kaitse alla 1972. aastal kohaliku tähtsusega (paaris)objektina kui muistenditega seotud järved. ETAK-i andmetel on tegu tiikidega. Järved on väljavooluta ja soiste kallastega. Neil puudub maastikuline väärtus ja juurdepääs. Järved ei ole veeregistri objektid, ega kuulu loodus- või linnualade koosseisu. Kuna järvedel puudub ekspert T. Aasma

			hinnangul iseseisvate objektidena üleriigiline looduskaitseväärus, arvatakse need riikliku kaitse alt välja. Järvede pindala on kokku 0,9 ha ja need asuvad eramaal (Peetso kü, 33101:003:0272 ja Vana-Kanava kü, 333101:003:0698).
14.	Kindralimägi KLO4000609	Nõo vald, Tamsa küla	Kindralimägi võeti kaitse alla 1972. aastal kohaliku tähtsusega objektina. Geoloogiliselt tekkelt on tegu Mügramäe osaga. Tegu on madala moreenkünkaga, mis pinnavormina ei ole Eestis haruldane ega ohustatud. Künkala puudub riiklikul tasandil esteetiline väärtus. Objekti kaitse alla võtmise üheks ajendiks on olnud asjaolu, et sellel asub mälestusmärk II maailmasõjas hukkunud vene kindralile, kes hukkus seal toimunud Tamsa lahingus. Kokkuvõtlikult puudub objektil üleriigilise tähtsusega ajaloolis-kultuuriline väärtus. Tüüpilisi positiivseid pinnavorme kaitstakse lähipiirkonnas esinduslikumal kujul (kuppelmaastikku element Pangodi mäed), samuti asub lähedal Pangodi maastikukaitseala, mille üheks eesmärgiks on tervikuna kaitsta mõhnadega loodusmaastikku ja ala on väga esinduslik. Lisaks on moreenkünkaid riikliku kaitse all palju nt Otepää ja Haanja looduspargis, Karula rahvuspargis. Objekti pindala on 0,3 ha ja see asub eramaal (Kindralimäe kü, 52801:001:0972).
15.	Mäkumägi KLO1000538	Elva vald, Kalme ja Tammiste küla	Mäkumägi võeti kaitse alla 1964. aastal kohaliku tähtsusega maastiku üksikelemendina. Tegu on loode-kagusuunalise laugete nõlvadega künkaga, mille suhteline kõrgus on 9 m. Mäe esteetilist väärtust on suuresti kahjustanud selle kaguosas olev endisaegne karjäär (pindala ca 1 ha), mis on looduses selgelt tuvastatav. Kohalikul tasandil maastikku ilmestav kungas ei ole ka pinnavormina Eestis haruldane ega ohustatud ning sellel puudub üleriigilises ulatuses teaduslik ning ajaloolis-kultuuriline väärtus. Tüüpilisi moreenkünkaid on riikliku kaitse all palju nt Otepää ja Haanja looduspargis, Karula rahvuspargis. Objekti pindala on 4,1 ha ja see asub eramaal (Mällona kü, 69403:003:0122).

16.	Mügramägi KLO1000539	Nõo vald, Tamsa ja Enno küla	Mügramägi võeti kaitse alla 1966. aastal kohaliku tähtsusega maastikuliselt kauni objektina. Tegu on madala (suhteline kõrgus 9 m) ovaalse põhiplaaniga moreenkünkaga, mis ilmestab maastikku, kuid millel puudub esteetiline väärtus üleriigilisel tasandil. Vastav moreenküngas ei ole Eestis haruldane ega ohustatud ning sellel puudub üleriigilise tähtsusega ajaloolis-kultuuriline väärtus. Tüüpilisi positiivseid pinnavorme kaitstakse lähipiirkonnas esinduslikumal kujul (kuppelmaastikku element Pangodi mäed), samuti asub lähedal Pangodi maastikukaitseala, mille üheks eesmärgiks on tervikuna kaitsta mõhnadega loodusmaastikku ja ala on väga esinduslik. Lisaks on moreenkünkaid riikliku kaitse all palju nt Otepää ja Haanja looduspargis, Karula rahvuspargis. Objekti pindala on 1,2 ha ja see asub eramaal (Mäe-Tiirike kü, 52801:012:0520).

Määruses käsitletavaid Tartu maakonnas asuvaid üksikobjekte on 16, sh asuvad/asusid 12 objekti eramaal ja üks objekt asus munitsipaalmaal ning kolmel objektil puudus asukoht. Piiranguvööndite kogupindala oli 12,02 ha, sh Kastre vallas 1, 54 ha, Elva vallas 6,54 ha, Nõo vallas 1,5 ha, Peipsiääre vallas 0,77 ha, Tartu vallas 0,9 ha ja Tartu linnas 0,77 ha. Üks objekt asus kaitsealal.

3. Menetluse kirjeldus

Eelnõukohase määruse menetlus viidi läbi keskkonnaministri 04.03.2021 käskkirjaga nr 1-2/21/101 algatatud haldusmenetluses.

Määruse „Tartu maakonna looduse üksikobjektide kaitse alt väljaarvamine“ eelnõu avalik väljapanek toimus 21. mai kuni 11. juuni 2021. aastal COVID-19 leviku tõttu elektrooniliselt. Teade avaliku väljapaneku kohta ilmus väljaandes Ametlikud Teadaanded, üleriigilise levikuga ajalehes Õhtuleht (21.05.2021) ja maakondliku levikuga ajalehes Tartu Postimees (21.05.2021), samuti asjakohaste kohalike omavalitsuste kodulehel ning Keskkonnaameti veebilehel.

LKS § 9 kohase kaitse alt välja arvamise menetluse käigus saadeti 25-le kinnisasja omanikule avaliku väljapaneku kohta teade, millele oli lisatud määruse eelnõu, sh saadeti 22-le maaomanikule e-kiri nende rahvastikuregistris olevale e-aadressile ja kolmele maaomanikule väljastusteatelga kiri. Määruse eelnõu ja seletuskiri saadeti e-kirjaga Elva, Kastre, Nõo, Peipsiääre ja Tartu Vallavalitsusele ning Tartu Linnavalitsusele, Transpordiametile, Muinsuskaitseametile, Riigimetsa Majandamise Keskusele, MTÜ-le Eesti Metsa Abiks ja Eesti Erametsaliidule. Keskkonnaamet tegi kirjas ettepaneku arutada asja ilma avaliku aruteluta, lisatud oli märge, et vastava ettepanekuta avalikku arutelu ei korraldata ja kui Keskkonnaamet ei ole tähtaja jooksul postitatud vastust saanud, loetakse menetluseosaline eelnõuga nõusolevaks.

Maaomanikud ning teised asjasse puutuvad isikud ja asutused märkusi ja vastuväiteid ei esitanud ning avalikku arutelu ei soovinud. Üks kodanik palus selgitust kunagiste kaitseväärtuste kohta.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Euroopa Liidu õigus ei reguleeri otseselt määruse eelnõus käsitletud küsimusi.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Maamaksuseaduse § 4 lõike 2 kohaselt makstakse looduskaitseaduse §-s 31 sätestatud piiranguvööndi maalt maamaksu vastavalt 50% maamaksumäärast. Sellega korrigeeritakse kohalike omavalitsuste eelarvesse laekuva ja riigi eelarvest kompenseerimist vajava maamaksu suurust. Kuna määrusega arvatakse nimetatud 16 objekti kaitse alt välja, siis määruse jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuarist alates hakkavad nende kinnistute omanikud maamaksu maksma vastavalt üldisele korrale. Praegu kehtib maamaksusoodustus ka nende loodusobjektide kohta, mis on hävinud juba aastaid tagasi. Eelnimetatud omavalitsuste eelarvesse lisanduv maamaks on marginaalne ega mõjuta oluliselt valdade tulubaasi, sest välja arvatavate objektide piiranguvööndide pindala kokku on vaid 12,02 ha, mis jaguneb kuue omavalitsuse vahel.

Määruse jõustumisel puudub mõju loodus- ja elukeskkonnale, kaitstavate liikide ja elupaikade seisund ei muutu. Samuti puudub mõju sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele. Määruse jõustumine ei puuduta rahvusvaheliste kohustuste täitmist ega too kaasa uute organisatsioonide moodustamist. Objektide kaitse alt väljaarvamisel ei teki maade riigile ostmise kohustust.

Vastavalt looduskaitseadusele on üksikobjekti ümber 50 m (0,77 ha) ulatuses piiranguvöönd (kui ei ole määratud teisiti), kus kehtivad piirangud maaomanikule ning mitmed tegevused on lubatud vaid üksikobjekti valitseja igakordsel nõusolekul. Kui hävinud või looduskaitsele väärtuse kaotanud loodusobjektid on keskkonnaportaalist kustutatud, väheneb Keskkonnaameti töökoormus.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Määruse vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu on kooskõlastatud teiste ministeeriumitega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu (toimik nr 22-1285). Justiitsministeerium ja Kaitseministeerium on eelnõu kooskõlastanud. Teised ministeeriumid on kooskõlastanud eelnõu vaikimisi. Vabariigi Valitsuse reglemendi § 7 lõike 4 kohaselt, kui kooskõlastaja ei ole sama paragrahvi lõigetes 1–3 sätestatud tähtaja jooksul eelnõu kooskõlastanud või jätnud seda põhjendatult kooskõlastamata, loetakse eelnõu kooskõlastatuks.